

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 930.25:070.13(497.4Ljubljana)"1873/1889"

34:070.13(497.4 Ljubljana)"1873/1889"

Prejeto: 19. 10. 2021

O tiskovnih zadevah na območju Deželnega sodišča v Ljubljani (kot tiskovnega sodišča) od leta 1873 do leta 1889

DRAGAN MATIĆ

dr. zgodovinskih znanosti, arhivist za starejše pravosodno gradivo,
Sektor za varstvo najstarejšega arhivskega gradiva, Arhiv Republike Slovenije,
Zemljemerska 12, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: dragan.matic@gov.si

Izvleček

V članku sta prikazana pravni okvir in praksa pri izvajanju tiskovnih zadev na območju pristojnosti Deželnega sodišča v Ljubljani kot tiskovnega sodišča v obdobju od leta 1873 do leta 1889. Poudarjene so vloge pravosodnih organov, ki so bile orodje vsakokratne oblasti, saj so – s široko in arbitrarno razlago zakonodaje in postopki, usmerjenimi v preprečitev kritiziranja vlade oziroma njenih uradnikov – pri izpeljavi tiskovnih procesov, zatirali svobodo izražanja.

Abstract

**PRESS CASES ON THE TERRITORY OF THE REGIONAL COURT IN
LJUBLJANA (AS A PRESS COURT) FROM 1873 TO 1889**

The article presents the legal framework and practice of conducting press cases on the territory under the competence of the Regional Court in Ljubljana as a press court in the period between 1873 and 1889. The author emphasizes the roles of judicial authorities, who were tools of governments in force, because their wide and arbitrary interpretations of legislation and procedures oriented towards the prevention of criticizing the government and its officials at conducting press trials, oppressed the freedom of expression.

Ključne besede:

Državno
pravdnštvo v
Ljubljani, Deželno
sodišče v Ljubljani,
tiskovne zadeve,
zaseg časopisov,
tiskovna svoboda,
časopis Slovenski
narod

Key-words:

State persecutor's
office in Ljubljana,
Regional Court in
Ljubljana, press
cases,
confiscation of
newspapers,
press freedom,
Slovenski narod
newspaper

Predmet obravnave

Na naslednjih straneh bomo opisali nekatere podrobnosti v zvezi s tiskovnimi zadevami, ki so ohranjene v pravosodnih fondih Arhiva Republike Slovenije, tj. Državnem tožilstvu Ljubljana (fond AS 351) in Deželnem sodišču (fond AS 307) iz druge polovice 19. stoletja – do konca Habsburške monarhije. Gradivo ni v celoti ohranjeno, temveč le za določena (v glavnem sklenjena) obdobja. Tiskovne zadeve, povezane s konfiskacijo, ki so verjetno najzanimivejše in jih bomo v nadaljevanju prednostno obravnavali, so v celoti ohranjene za obdobje 1873–1889 in le deloma za obdobje 1908–1918. Večina gradiva se nanaša na sodne spise, ki se nanašajo bodisi na zaplembo časopisov ali na zasebne tožbe zaradi razžalitve časti. Poleg teh so ohranjena še poročila o izvršitvi zaplemb za obdobje 1882–1884 in gradivo v zvezi z obveznostjo prijav uredništev časopisov. Pri slednjem gre za poročanje državnemu tožilstvu o tem, da bo določen časopis začel izhajati, kdaj bo izhajal, pod katerim imenom, kdo bo njegov urednik, založnik in tiskar, ter tudi vse spremembe, povezane s prej omenjenimi podatki, skupaj s potrdili o plačanih varščinah in raznimi drugimi zaznamki. Gradiva iz obeh fondov, ki se nanaša na tiskovne zadeve, je približno 3 tm. Tožilski in sodni spisi, ki se nanašajo na zaplembe, so vsebinsko in po vrsti dokumentov praktično identični ter se časovno glede ohranjenosti nenavadno dopolnjujejo. Videti je, kot da je nekdo s premislekom izločal/ohranjal gradivo enega od obeh organov tako, da je časovni lok med leti 1873 in 1889 nepretrgan. Najstarejše ohranjene tiskovne zadeve, povezane s tiskovnimi zadevami, najdemo v fondu Državno tožilstvo, in sicer za obdobje januar 1873–avgust 1876 (spisi od 1 do 93), nadaljujejo se sklenjeno z gradivom naslednjih let, ki je uvrščeno v fond Deželno sodišče vse do vključno leta 1889. Zadnja zadeva iz tega leta ima oznako 495, kar pomeni, da je bilo na Deželnem sodišču Ljubljana kot tiskovnem sodišču v sedemnajstih letih, tj. med leti 1873 in 1889, obravnavanih 495 zadev.

Državno tožilstvo v Ljubljani – žig.

Pravno-politični okvir

Ker se ohranjeno gradivo, ki ga obravnavamo, nanaša na obdobje od leta 1873 do konca monarhije, navajamo le pravno-politični okvir, ki je vplival na izvajanje sodnih tiskovnih zadev. Zato se ne spuščamo v predhodno obdobje, ko so tiskovne zadeve urejali s preventivnimi ukrepi, npr. s cenzuro. Kot ugotavlja Jelka Melik, so imeli

tiskovni delikti med kaznivimi dejanji, ki so jih obravnavala in sodila redna kazenska sodišča, posebno mesto. To je razvidno tudi iz kazenskega postopka, ki je bil nekoliko drugače urejen in je jasno, da je država tej vrsti deliktov posvečala posebno pozornost, saj so kazniva dejanja, storjena s tiskom, predstavljala zaradi velike odmevnosti posebej občutljivo področje.¹

S koncem dobe absolutizma je s sprejetjem tiskovnega zakona leta 1862² nastopila nova doba glede položaja tiska v Habsburški monarhiji. Liberalni dobi primerno je bil namesto tiskovne cenzure vpeljan nov pravni sistem, ki je urejal področje nadzora nad tiskom. Odpravljene so bile koncesije – za začetek izdajanja časopisa je bila dovolj prijava varnostnim oblastem in državnemu pravdništvu z navedbo imena in programa časopisa, skupaj s podatki o odgovornem uredniku, tiskarju in založniku. Kot že omenjeno, je bila cenzura ukinjena, dolžnostni izvod je bilo treba policiji in pravdništvu oddati hkrati s tem, ko so začeli raznašati časopis. Za pregon tiskovnih deliktov ni bila več zadolžena policija, temveč državno tožilstvo.³

V prvo skupino tiskovnih deliktov so sodili pregreški in prestopki, ki so bili storjeni s kršitvijo ali neupoštevanjem predpisov tiskovnega zakona (npr. neplačilo varščine pred začetkom izhajanja tiskovine, neizročitev obveznega izvoda, objava prepovedanih vsebin oziroma ponatisov iz zaplenjenih časopisov) in so sodili v pristojnost okrožnih oziroma deželnih sodišč, če je šlo za pregreške, in okrajnih sodišč, ko je šlo za prestopke.

V drugi skupini tiskovnih deliktov so bili hudodelstva, pregreški in prestopki, ki so bili kaznivi po splošnem kazenskem zakonu in so bili storjeni z objavljenimi vsebinami oziroma s pomočjo tiskovine. Hudodelstva in pregreške so do leta 1869 obravnavala okrožna oziroma deželna sodišča in od takrat naprej porotna sodišča. Prestopki so spadali pod okrajna sodišča. Kot kraj storitve kaznivega dejanja je veljal kraj natisa, če je bil ta neznan ali se je nahajal zunaj območja kazensko-pravdnega reda, je bil to kraj, kjer so tiskovino razširjali.⁴

Kljub odpravljeni cenzuri si je država ohranila povsem udobne vzvode za zatiranje opozicijskih časopisov – v obliki visokih varščin, možnosti zaplembe in začasnih zaustavitvev izhajanja časopisov. Represivni značaj tiskovnega zakona se je izkazal skozi nov tiskovni procesni red, ki je bil sprejet hkrati s tiskovnim zakonom. Tiskovni red ni obnovil tiskovnih porotnih sodišč, temveč so o tiskovnih deliktih (do leta 1869 oziroma vnovične uvedbe porotnih sodišč) še naprej odločali sodni senati pri okrožnih in deželnih sodiščih. Zlasti je bilo problematično, ker je tiskovno procesni red poleg subjektivnega obtožnega postopka (ki je preganjal storilca kaznivega dejanja, tj. konkretno osebo) uvedel tudi objektivni postopek.⁵

Objektivni postopek je bil sicer mišljen sprva le kot subsidiarni postopek v vseh primerih, ko odgovorne osebe oziroma konkretni storilci kaznivih dejanj niso bili znani oziroma dosegljivi – npr. uredniki tujih časopisov. Objektivni postopek se je tako osredotočal na vsebino tiskovine, s katero je bilo storjeno kaznivo dejanje. Po čudnem spletu naključij oziroma tipični avstrijski »šlampariji« je v zakonodajnem postopku bilo besedilo zakona spremenjeno na ta način, da objektivnega postopka ni bilo mogoče vpeljati le v primeru, ko odgovorna oseba sodišču ni bila dosegljiva, torej ko subjektivni postopek ni bil možen (kar je bil sprva namen objektivnega postopka). Obveljala je namreč dikcija, po kateri je lahko državni tožilec po prosti presoji izbiral med obema postopkoma. Mirno se je lahko odpovedal vložitvi obtožnice in se osredotočil na pregon besedila.

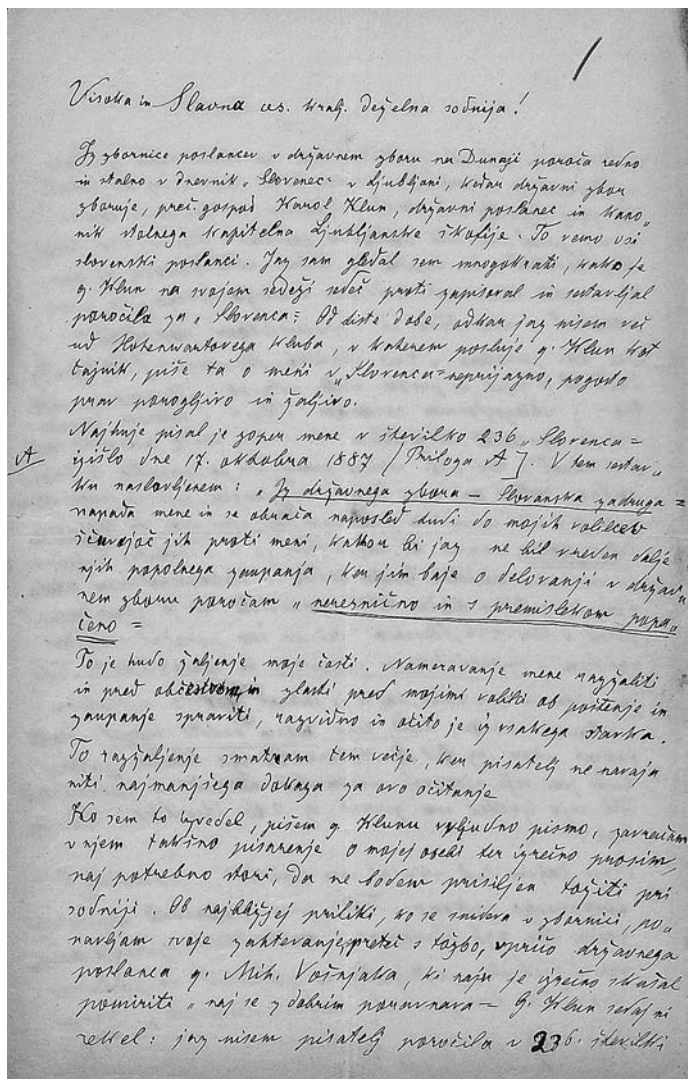
¹ Melik: *Kazensko sodstvo na Slovenskem 1919–1929*, str. 84.

² Tiskovni zakon z dne 17. decembra 1862.

³ Cvirn: Naj se vrne cenzura, ljubša bi nam bila, str. 32.

⁴ Melik: *Kazensko sodstvo na Slovenskem 1919–1929*, str. 84–85.

⁵ Cvirn: Naj se vrne cenzura, ljubša bi nam bila, str. 32.

Postopek zoper Karla Kluna, državnega poslanca, in Ignacija Žitnika, odgovornega urednika časopisa Slovenec, zaradi razžalitve časti (491. in 493. člen kazenskega zakonika), ki sta jo zagrešila z objavami v Slovencu, ki so oblatile čast državnega poslanca Lavoslava Gregorca. Zahteva državnega poslanca Lavoslava Gregorca za uvedbo postopka (predpreiskavo) zoper Karla Kluna in Ignacija Žitnika z dne 25. 11. 1887. Vir: SI AS 307, Deželno sodišče v Ljubljani, tiskovne zadeve – 1–441.

Kasneje je poslanec Waser, član tiskovnega odbora v letih 1861/62 priznal: »[...] v odboru nikoli nismo razmišljali o objektivnem postopku v tiskovnih zadevah. Če želimo biti iskreni, moramo povedati, da je genezo objektivnega postopka treba iskati v neljubi napaki, ki se je pri pisanju primerila referentu.« Vsekakor so državni tožilci kmalu ugotovili praktično uporabnost tiskovnega reda in od srede šestdesetih let 19. stoletja na temelju 493. člena vedno pogosteje vlagali predloge za uvedbo objektivnega postopka, četudi bi lahko vložili obtožnico zoper določeno osebo.⁶ Posebnost objektivnega postopka je bila v tem, da ta postopek, v katerem sploh ni bilo obtoženca, ni bil kontradiktoren postopek.⁷ Sodišče je namreč odločalo na temelju vloge državnega tožilca na seji, ki je bila zaprta za javnost. »Udeleženca« v postopku, tj. izdajalec in urednik, sta o izidu postopka izvedela šele po objavi sodbe v uradnem listu in sta lahko vložila le ugovor (ne pa pritožbe na višje sodišče), do česar največkrat ni prišlo, saj ti ugovori niso imeli skoraj nobenega upanja za uspeh.⁸ Ugovor zoper sodbo, sprejete v objektivnem postopku, je namreč obravnavalo isto sodišče, ki je sprejelo sodbo na prvi stopnji. Šele za tem je bila možna pritožba na višje sodišče. Sistem objektivnega postopka v tiskovnih zadevah se je vladajoči politiki očitno tako priljubila, da ga je v naslednjih letih še utrdila oziroma razširila – npr. s kazensko-pravdnim redom leta 1873, ki je možnost zaplembe tiskovine omogočil, ne le v primerih hudodelstev in pregreškov, temveč tudi, ko je šlo za prestopke in je poleg tega dopustil pregon tudi v zadevah razžalitev oseb, če so tožilci presodili, da je to v javnem interesu.⁹

⁶ Olechowski: *Die Entwicklung des Preßrechtes in Österreich bis 1918*, str. 636–638.

⁷ V demokratičnih družbah je kontradiktorni postopek ena od ustavnih pravic: »[...] da mora biti vsaki stranki dana možnost, da predstavi svoja stališča tako glede dejanske kot pravne podlage spora, da predlaga dokazne ter da se izjavi o navedbah nasprotne stranke ter rezultatih dokazovanja pod pogoji, ki je ne postavljajo v neenakopraven položaj nasproti drugi stranki.« V slovenski ustavi jo zagotavlja 22. člen. Prim. Jambreč: Enakost orožij v kontradiktornem postopku, <https://e-kurs.si/komentar/enakost-orozij-v-kontradiktornem-postopku> (dostop: 19. 10. 2021).

⁸ Olechowski: *Die Entwicklung des Preßrechtes in Österreich bis 1918*, str. 636–638.

⁹ Dr. F.: Nekoliko o objektivnem postopanju v tiskovnih rečeh, str. 227–228, 257.

Zaščita državnih ustanov in funkcionarjev

Že vse od leta 1862 je procesni red dajal državnim tožilcem **pristojnost pregona po uradni dolžnosti** za pregreške in prestopke »zoper varnost pošte-
nje in čast,« če je kdo žalil državno ustavo, državni zbor ter deželne zборе, javne uradnike, vojake in duhovnike v zvezi z opravljanjem njihovih službenih dol-
žnosti. Novela h kazenskemu zakonu, ki je stopila v veljavo hkrati s tiskovnim zakonom, je namreč branila vse prej omenjene ustanove in funkcionarje pred napadi in žalitvami, ki bi bile objavljene v časopisih. Na ta način so pravosodni organi postali prava gorjača vsakokratne oblasti. Tako je Andrej Einspieler ugo-
tavljal že mesec dni po uveljavitvi nove zakonodaje: »Nov tiskovni zakon je samo v tem boljši od prejšnjega, da nima zveze s policijo in da so zato prenehale veljati preventivne naredbe.« Taisti Einspieler je bil že aprila 1863 kot urednik časo-
pisa *Stimmen aus Innerösterreich* zaradi prestopka spodbujanja nacionalnega sovraštva na celovškem sodišču obsojen po 302. členu kazenskega zakonika na enomesečni zapor, izgubo kavcije 60 gld, plačilo stroškov sodnega postopka in izgubo deželnozbornskega mandata.¹⁰ V šestdesetih letih 19. stoletja so se vrstili procesi zoper slovenske časopise (kot npr. *Novice*, *Naprej*, *Slovenec*, *Triglav* in *Slovenski narod*) oziroma njihove urednike, ki so bili obsojeni na nekajtedenske ječe oziroma visoke denarne kazni in izgubo kavcij. Pritisk v smislu osebnih pregonov urednikov je precej popustil šele po sprejetju zakona z dne 9. marca 1869, s katerim so za vse tiskovne delikte spet uvedli porotna sodišča. Nazori porotnikov glede tiskovnih deliktov so se kmalu izkazali za praviloma zelo dru-
gačne, kot so bila stališča državnih tožilcev in to tako v slovenskih deželah kot drugje po monarhiji. Na porotnih sodiščih so po letu 1869 tožbe zoper sloven-
ske časnikarje praviloma vedno padale, zato so državni tožilci od začetka 70-
ih let 19. stoletja na okrožna oziroma deželna sodišča skoraj izključno pošiljali vloge za potrditve zaplembe v okviru objektivnega postopka.¹¹

Kako malo je imel državni tožilec upanja, da uspe s subjektivnim postop-
kom, zlasti pred poroto na ljubljanskem deželnem sodišču, kaže osamljen pri-
mer, ko se je leta 1877 tožilec le opogumil in obtožil glavnega urednika *Slovenca*. Po običajno izpeljanem objektivnem postopku zaplembe časopisa *Slovenec* št. 78, z dne 17. julija 1877, zaradi člankov *Zlata doba* in *Iz Ljubljane* 14. julija (po volitvah), s katerima je bil kršen 302. člen kazenskega zakonika, ki se je zaključil 21. julija 1877, se je državno tožilstvo odločilo, da sproži še subjektivni postop-
pek zoper odgovornega urednika *Slovenca* Ferdinanda Pevca. Na zaslišanju je Pevca prevzel odgovornost za besedilo, ki ga je pred izidom prebral in v njem ni videl ničesar posebnega, saj je izšel v času predvolilne tekme za deželni zbor, ko so se različne stranke med seboj spopadale v časopisih in soočale mnenja – na podoben način so izhajali članki tudi v organih (časopisih) liberalne stranke. Da bi na ta način spodbujal medstrankarsko ali mednacionalno sovraštvo, je zavračal. Sicer je vsebino nasploh razumel, vendar prostodušno povedal, da pi-
snega jezika ni povsem več in je njegovo urednikovanje bolj nominalno, saj mu manjka politične in literarne izobrazbe. Ljubljanski župan Laschan je sodišču poročal, da je Pevca brez premoženja, na dobrem glasu, a da sicer nima nobene-
ga vpliva na vsebino *Slovenca* in je le formalni urednik, medtem ko dejansko vse usmerjajo Jakob Alešovec, Karl Klun in Luka Jeran. Obtožnica je očitala Ferdi-
nandu Pevcu, da je dovolil objavo članka in da je odgovoren za žaljivo izražanje o ustavoverni (nemškutarski) stranki, posebej za navedbe, da gre za nasilje nad ljudsko voljo, ki so ga izpeljali uradniki in »penzionisti« skupaj z nekaterimi bre-
značajnejši in koristolovci. Dalje je članek bremenil Pevca s tem, da je razpihoval sovraštvo, pozival k bojkotu nemških in nemškutarskih trgovin po načelu »Svoji

¹⁰ Cvirn: Naj se vrne cenzura, ljubša bi nam bila, str. 33.

¹¹ Prim. Cvirn: Naj se vrne cenzura, ljubša bi nam bila, str. 33–38.

k svojim« ter z navedbami, kot so npr., da so do sedaj bili Slovenci predobri, ker so omogočali obstoj nemških uradnikov s tem, da so se učili nemško in da se je treba v prihodnje strogo držati svojega programa in nemškutarje radikalno uničiti. Pevec je tožbi ugovarjal prek svojega odvetnika Alfonsa Moscheta in višjemu deželnemu sodišču v Gradcu predlagal, naj spozna obtožbo državnega tožilstva za brezpredmetno in postopek ustavi. Ugovor je temeljil na tezi, da se tovrstna obračunavanja po časopisih dogajajo že desetletja in da se še ni primerilo, da bi državno tožilstvo nastopilo proti *Laibacher Tagblattu* ali *Laibacher Zeitungu*. Zmanjševal je tudi vrednost sodb, ki jih je tožilstvo navedlo v obtožnici – npr. načelo svoji k svoji naj bi se nanašalo na poslovanje in ne na ščuvanje k sovražnostim, v članku je bila napadena le stranka nemškutarjev ter ne nemško in ustavoversko prebivalstvo Kranjske, vrhu vsega je celotno besedilo izšlo tudi v nemškem prevodu v *Laibacher Tagblattu* in *Agramer Presse*, vendar nikomur ni prišlo na misel, da bi ti številki zaplenil zaradi ščuvajoče vsebine, kar kaže na nenevarnost vsebine. Višje deželno sodišče v Gradcu je kot tiskovno (kasacijsko) sodišče druge stopnje zavrnilo ugovor, saj je odgovorni urednik vsebino prebral in odobril objavo. Na obravnavi porotnega sodišča 3. decembra 1877 je 12 porotnih sodnikov enoglasno presodilo (za sodbo bi bilo potrebnih osem glasov), da glede na obe obtožbi: 1) ščuvanje k sovražnosti zoper različne narodnosti in 2) nagovarjanje državljanov k medsebojnim razprtijam – odgovorni urednik *Slovenca* ni kriv.¹²

V vsem času od leta 1862 do konca monarhije so bili med najbolj »pri- ljubljenimi« členi, na temelju katerih so slonele sodbe v tiskovnih procesih, t. i. »kavčuk paragrafi«. Mednje lahko štejemo 65. člen (»*motenje javnega pokoja*«), 300. člen (»*v nič devanje ali poniževanje naredb oblastnij in podšuntovanje zoper državne ali občinske oblasti, zoper posamske organe vladarstva, zoper svedoke ali zvedne može*«) in 302. člen (»*draženje k sovražnosti zoper narodnosti, verske družbe, skupščine itd.*«) kazenskega zakonika. Svoje poimenovanje so členi dobili zaradi splošne dikcije oziroma raztegljivosti pojmovanja inkriminiranega dejanja, kar je na koncu omogočilo zelo široko arbitriranje tožilcev in sodnikov. Do leta 1869 so na temelju teh členov, kot smo že omenili, urednike pošiljali tudi v zapor, kasneje so bili železni repertoar pri zaplembi časopisov v okviru objektivnega postopka, saj je subjektivni postopek zaradi porotnih sodišč oziroma »nezanesljivih« porotnikov (kot smo videli zgoraj) za tožilce postal nepri- vlačen.¹³

Kljub poskusom, da bi objektivni postopek odpravili ali vsaj omejili na pri- mere, ko odgovorne osebe ni bilo mogoče najti ali ni bila dosegljiva, je objektivni postopek zaplembe ostal v opisani obliki v uporabi vse do konca monarhije. V obsegu tiskovnih zadev je na avstrijskih sodiščih absolutno prevladoval – tako je npr. v celotni Cislajtaciji bilo v letu 1885 izpeljanih 30 subjektivnih postop- kov (od teh se jih je 11 končalo z oprostivijo, 19 z obsodbo), v istem letu je bilo vpeljanih 690 objektivnih postopkov, od katerih je sodišče v 669 primerih (97 %) pritrdilo zahtevi tožilstva za prepoved oziroma zaplembo. V letu 1899 je to število poskočilo na 160 subjektivnih in kar 3.099 objektivnih postopkov. Leta 1898 so angleški avtorji, ki so sestavili pregled mednarodne tiskovne zakono- daje, glede pravnega položaja v Avstriji po pravici zapisali: »*Objektivni postopek se je izkazal za tako priročnega in učinkovitega, da je v praksi izpodrinil uporabo vseh ostalih zakonskih določil. Tisk v Avstriji je popolnoma prepuščen na milost in nemilost vsakokratni vladi.*«¹⁴

¹² SI AS 307, Deželno sodišče, Kaz F1, tisk. zadeva 1–150 Press.

¹³ Cvirn: Naj se vrne cenzura, ljubša bi nam bila, str. 32–41.

¹⁴ Olechowski: *Die Entwicklung des Preßrechtes in Österreich bis 1918*, str. 642–647.

Izvedba postopka zaplembe časopisa

V primeru subjektivnega postopka je bila zaplemba časopisa vezana na vložitev obtožnice. Po 490. členu je moral državni tožilec v osmih dneh po potrditvi zaplembe podati predlog za vpeljavo uvodne preiskave ali vložiti obtožnico, sicer je zaplemba ugasnila. Vendar je 493. člen taistega kazensko pravnega reda državnemu tožilcu dajal pravico, da začne z objektivnim postopkom in – tudi če ne dvigne obtožbe proti določeni osebi – v javnem interesu zahteva, da sodišče razsodi, ali vsebina kakšne objave predstavlja kaznivo dejanje, in izreče prepoved njenega nadaljnega razširjanja – o tem smo podrobneje razpravljali na prejšnjih straneh.¹⁵

Tiskovine, ki so kršile bodisi tiskovni zakon bodisi kazenski zakonik, je zaplenilo varnostno oblastvo (Deželna vlada) neposredno ali posredno na temelju odredbe državnega tožilca. Po izvedeni zaplembi je v 24 urah moralo poslati poročilo državnemu tožilcu in priložiti izvod zaplenjene tiskovine. Za tem je imel državni tožilec možnost, da se v treh dneh obrne na pristojno sodišče in zahteva potrditev zaplembe, o čemer naj bi sodišče odločilo v treh dneh. Če v osmih dneh od zaplembe ni odločilo, je zaplemba ugasnila.

Hkrati ob zaplembi časopisa je sodišče (ob ugotovitvi, da je šlo za kaznivo dejanje) v skladu s 36. in 37. členom Tiskovnega zakona poleg prepovedi njenega razširjanja tudi odredilo uničenje tiskovine in sredstev, s katerimi je bila natisnjena, tj. »za nje razširjanja sposobna priprava stavka, plošč, oblik, kamnov idr.«¹⁶

V zvezi z operativnim izvajanjem zaplembe v primeru Državnega tožilstva v Ljubljani in njegovega sodelovanja s policijskimi organi je videti, da se je nekoliko razlikovala od večjih mest v monarhiji. Po letu 1863 je obveljalo, da morajo varnostne oblasti po vseh deželnih mestih in povsod, kjer je to bilo zaželeno, zagotoviti primerno število uradnikov za izvajanje funkcije sodne policije v tiskovnih zadevah. Urad te tiskovne policije naj bi bil povsod, kjer je to mogoče, v stavbi državnega tožilstva, medtem ko naj bi bili uradniki vezani na odredbe in navodila državnega tožilstva oziroma kazenskega sodišča in preiskovalnega sodnika. Kot je razvidno iz arhivskega gradiva, so bili policijski uradniki, ki so izvajali zaplembo, nastanjeni v stavbi Deželne vlade in sta tako »sodna policija v tiskovnih zadevah« kot Državno tožilstvo, ki je imelo naslov drugje, medsebojno komunicirala prek sodnih slug oziroma nižjih uradnikov.¹⁷

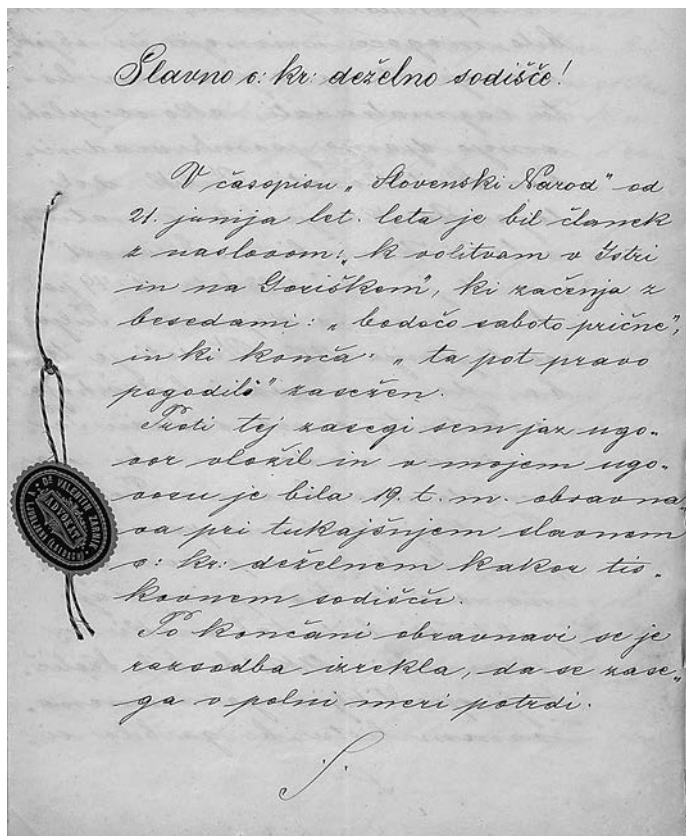
Zlasti od začetka osemdesetih let 19. stoletja sta prepočasne reakcije represivnega aparata izkoriščala *Slovenec* in zlasti *Slovenski narod*. Ker je zakon dovoljeval, da se lahko raznašanje izvodov začne hkrati z odpošiljanjem dolžnostnega izvoda, so se v tiskarni – zlasti, ko se je že vnaprej s precejšnjo verjetnostjo domnevalo, da bo časopis zaplenjen – dobro pripravili in najeli dodatne raznašalce. Ti so z raznašanjem začeli v trenutku, ko so vajenci odnesli dolžnostne izvode na Državno tožilstvo in Deželno predsedstvo. Tako so uradne osebe, ki so prišle izvrševat zaplembo, dejansko zaplenile le toliko izvodov, kolikor so jim jih v ta namen izdajateljji bili pripravljene prepustiti.

V zvezi z izvršitvijo zaplembe *Slovenskega naroda* z dne 3. aprila 1882 je npr. Državno tožilstvo v dopisu Deželnemu sodišču pojasnjevalo naslednje: »Od **1070** primerkov je bilo zadržanih zgolj 416 ... po eni strani je razlog v tem, ker se je mestna naklada, ki obsega **250** primerkov do sedme ure že razdelila, deloma v tem, da razdeljevalec začne raznašati časopis istočasno ko se pošlje obvezni izvod,

¹⁵ Melik: *Kazensko sodstvo na Slovenskem 1919–1929*, str. 87.

¹⁶ Tiskovni zakon z dne 17. decembra 1862, str. 209.

¹⁷ SI AS 307, Deželno sodišče, Kaz F1, tisk, zadeva Press 1-256/1882. Pričevanje: Josef Rupnik sluga pri deželni vladi v Ljubljani, zaslišal ga je sodnik Deželnega sodišča Rechbach dne 8. 3. 1882.

Zaplemba časopisa Slovenski narod 30. 6. 1883, št. 140 zaradi članka K volitvam v Istri in na Goriškem, s katerim je bil storjen pregrešek motenja javnega reda in miru po 300. členu kazenskega zakonika. Vir: SI AS 307 Deželno sodišče v Ljubljani, tiskovne zadeve – 1–304. Pritožba glavnega urednika Maksa Armiča zoper potrdilno razsodbo, s katero se je vnovič potrdila zaplemba omenjene številke. Armič je v pritožbi natančno argumentiral, da je pri merilih, kot jih postavlja Deželno sodišče v Ljubljani, vsako poslovanje časopisov nemogoče, saj bi morali čakati na izide preiskovalnih postopkov zoper uradnike in bi o aktualnih zadevah torej ne smeli poročati, kar je absurd, saj stare novice bralcev časopisov ne zanimajo. Poleg tega je šlo po mnenju urednika za običajno kritiko uradnikov, ki jim je na voljo možnost, da zahtevajo popravek netočnih vesti. Ob tem urednik poudarja, da je podlaga za zaplemba bil 300. člen kazenskega zakonika, ki je raztegljiv kot »gumielastika« in je mogoče z odločbami tega paragrafa vsako kritiko kavnih organov »zadušiti«. In vendar kljub temu v zaseženem članku ni mogoče najti ničesar takega, kar bi opravičevalo zaseg.

deloma pa tudi zato, ker nekateri abonenti sami pridejo v tiskarno po časopis. Od trenutka predaje obveznega izvoda Državnemu tožilstvu pa do zaplembe mine dobre pol ure, kajti potrebno je poslati dopis z zahtevo po zaplembi na Deželno predsedstvo. Po drugi strani pa je Državnemu tožilstvu znano, da so na Deželnem predsedstvu le en uradnik in le en, največ dva služabnika določena za konfiskacijo časopisov. Njihov prihod je tiskarni že davno preden tja prispejo signaliziran preko postavljenih straž. Zaradi tega je preiskovalnim uradnikom s strani tiskarne izročeno le tisto število primerkov, kot tiskarni odgovarja, medtem ko je ostali del naklade pravočasno razposlan.¹⁸ Iz navedenega je razvidno, da je učinek zaplembe vsaj od osemdesetih let 19. stoletja dalje bil precej omejen, saj so se v uredništvih in tiskarnah znali temu zoperstaviti. Pregled tiskovnih zadev kaže na to, da so ta manever lahko izkoriščali le večji časopisi z močnejšim finančnim zaledjem, kot sta bila npr. Slovenski narod in Slovenec.

Sodni spisi skozi obdobja

Iz do sedaj predstavljenega je razvidno, da so pravosodne oblasti v tiskovnih zadevah bile podaljšana roka vlade oziroma vsakokratne oblasti. Šlo je za politično obračunavanje s pozicije moči z drugače mislečimi in omejevanje svobode govora. Ker so se režimi spreminjali, se je v skladu s tem zato nekoliko spreminjala tudi praksa v zvezi s tiskovnimi zadevami, vendar so nekatere stvari kljub vsemu ostajale enake.

Če odštejemo tiskovne zadeve, ki so jih sprožili zasebniki, razžaljeni zaradi raznih objav v časopisih (le-te so se v vseh primerih končale s poravnavo, predno bi prišlo do porotne obravnave), ali jih je sprožilo državno tožilstvo po uradni dolžnosti, ko je šlo za uradne osebe (členi 487, 491–493 kazenskega zakonika), so veliko večino zadev predstavljale zaplembe, izpeljane po objektivnem postopku. Šlo je za delikte, storjene na temelju kršitev zgoraj opisanih »kavčuk paragrafov« – 300, 302 in 65. Tem ob bok je treba omeniti še naslednje člene kazenskega zakonika, na katere se je ljubljansko pravosodje pri konfiskaciji časopisov tudi večkrat opiralo:

58c – Veleizdaja (spodbujanje k odcepitvi od enotne državne zveze ali dejavnosti s

¹⁸ SI AS 351, Državno tožilstvo v Ljubljani, Poročilo Državnega tožilstva Deželnemu sodišču o uspehu konfiskacije Slovenskega naroda z dne 3. 4. 1882, podano ob vlogi za potrditev zaplembe z dne 4. 4. 1882.

ciljem zmanjšanja ozemlja cesarstva, spodbujanje zunanje ogroženosti države, spodbujanje k državljanski vojni),
63 – razžalitev veličanstva,
64 – razžalitev člana vladarske hiše,
302 – ščuvanje mednacionalnega oziroma medrazrednega sovraštva,
303 – razžalitev z zakonom priznane cerkve ali verske skupnosti,
305 – zaničevanje zakonskega stana, družine, lastnine in napeljevanje k prepovedanim dejanjem oziroma njihovo opravičevanje ali hvaljenje,
308 – razširjanje lažnih vznemirljivih novic in prerokb,
310 – zbiranje denarja za izvrševanje nezakonitih ravnanj ali pokritje izrečenih kazni,
467 – kršitev avtorskih pravic,
516 – obscena dejanja in izjave (v zvezi s spolnostjo).

Poleg tega so bili primeri, ko so bili ukrepi sproženi zaradi kršitev Tiskovnega zakona:¹⁹

9. člena – pomanjkljivo označevanje tiskovin s podatki tiskanja in odgovornih oseb,
24. člena – razširjanje prepovedane tiskovine oziroma njene vsebine.

Občasno je bil uporabljen tudi Zakon o dopolnitvah občnega in vojnega kazenskega zakonika,²⁰ in sicer:

III. člen – zasramovanje in zasmehovanje, neresnično pripovedovanje ali potvarjanje dogodkov z namenom zbujanja zaničevanja in sovraštva do obeh domov državnega zbora ali deželnih zborov;
V. člen – uradni pregon (= v javnem interesu) pregreškov in prestopkov zoper varnost časti obeh domov državnega zbora, deželnih zborov, javnih oblasti, cesarske armade, mornarice ali posameznega oddelka le-teh;
IX. člen – v tiskovinah objavljena poročila o podatkih v zvezi s stanjem vojske in mornarice, vojnih utrdb oziroma premikih vojnih enot, ki bi lahko škodili koristim države.

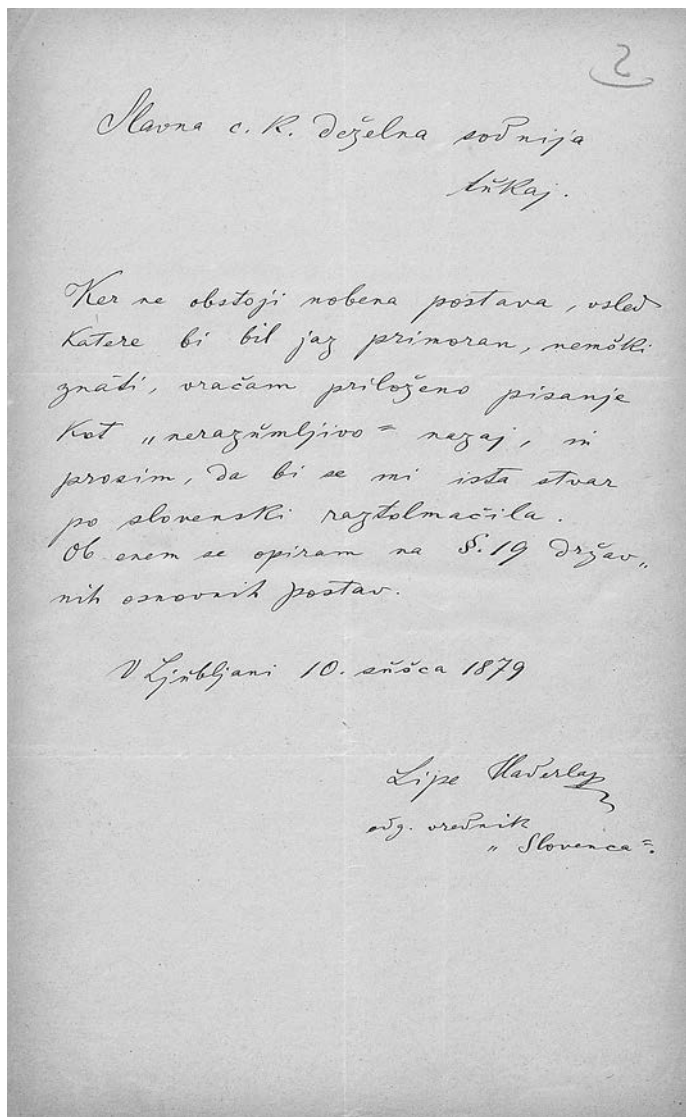
Že iz bežnega pregleda tiskovnih zadev po posameznih letih je možno razbrati, da je bil absolutno najbolj »popularen« 300. člen kazenskega zakonika. Šele proti koncu 80 let 19. stoletja je delež tiskovnih zadev, ki so bile sprožene na temelju 300. člena, padel pod polovico. Očitno je bila mantra: *»Kdor na očitnem kraju, ali pred več ljudmi, ali v natisnjenih delih, razširjanih podobah ali pisanjih z zasmehovanjem, zasramovanjem, neresničnim pripovedovanjem, ali s sprevačanjem dogodkov ukaze ali razsodbe oblasti v nič devati, ali tako druge k sovraštvu, k zaničevanju ali k pritoževanju, ko nimajo za kaj, zoper državne ali občinske oblasti ali zoper posamske organe vladarstva glede na njih uradovanje, ali zoper pričo ali zvedenca glede na njune izpovedbe pred sodnijo hujskati skuša, je kriv...«*²¹ najbolj »kavčukovsko« priročna.

Jasno je tudi, da je bil najpogostejša tarča časnik *Slovenski narod*. Zanimivo je, da je ta časopis ostal ves čas enako »priljubljen«. Pravosodne oblasti so se ga rade lotevale tako v sedemdesetih letih 19. stoletja za časa Lasser-Auerspergove vlade, ko je bila germanizacija v slovenskih deželah na višku, kot tudi kasneje v časih, ko je v Avstriji vladal grof Taaffe, medtem ko je Kranjski načeloval slovenski deželni predsednik Andrej Winkler. Pogled na vsebino člankov, zaradi katerih so bile izvršene zaplembe v sedemdesetih letih, kaže namreč

¹⁹ Tiskovni zakon z dne 17. decembra 1862.

²⁰ Zakon z dne 17. decembra 1862, zadevajoč nekatere dopolnitve občnega in vojnega kazenskega zakonika.

²¹ Kazenski zakon o hudodelstvih, pregreških in prestopkih z dne 27. maja 1852, str. 113–114.

Proces zoper urednika Slovenca Filipa Haderlapa zaradi zločina motenja javnega reda in miru po 65. členu kazenskega zakonika (spodbujanje sovraštva zoper državno upravo oziroma državno ureditev). Vir: SI AS 307 Deželno sodišče, tiskovna zadeva 1–207, začeta 7. 3. 1879. Haderlap je v slovenskem dopisu zavrnil vabilo na zaslišanje pri preiskovalnem sodniku kot nerazumljivo, prosil za slovenski prevod in se skliceval na 19. člen ustave, ki jamči jezikovno enakopravnost. Vendar je s sodišča v odgovor dobil opozorilo v nemščini, da se v skladu z odredbami pravosodnega ministrstva slovenščina pri uradovanju sodišč uporablja izključno takrat, ko gre za osebe, ki so zmožne le slovenskega jezika. Sodnik Rechbach ga je ob tem opomnil, da se zanj, glede na njegov položaj urednika časopisa, pričakuje razumevanje nemščine, poleg tega, da je notorično znano, da jo Haderlap razume. V izogib prisilni privedbi v skladu s 174. členom kazenskega procesnega reda mora Haderlap vabilo upoštevati.

na to, da je oblast motilo *Narodovo* napadanje pripadnikov ustavoverne stranke, nemškutarstva in krivičnih uradnikov, ki Slovencem niso priznavali osnovnih nacionalnih pravic. Da je v osemdesetih letih 19. stoletja *Slovenski narod* ostajal pod približno enakim udarom zaplemb, je mogoče razložiti z nenaklonjenostjo Winklerja do narodnih radikalcev, ki so obvladovali *Slovenski narod* (Tavčar, Hribar). Ti so nasprotovali njegovim »elastikarjem« (Šuklje, Kersnik), ki so vodili uredništvo provladnega *Ljubljanskega lista* in kazali spravljivost do kranjskih Nemcev (podpora financiranju neobveznega pouka nemščine, potrjevanje nemških deželnozborskih mandatov).²² Ob tem seveda velja poudariti radikalno kritiko *Slovenskega naroda*, ki ni prizanašala tako Lasser-Auerspergovi kot Taaffejevi vladi in državnim uradnikom po vseh slovenskih deželah (Slovenci izven Kranjske tudi za časa Taaffeja niso dosegli posebnega napredka). *Narodove* vrstice so bile tudi polne navduševanja za panslovanske in rusofilске ideje ter izražanja solidarnosti z jugoslovanskimi narodi na Balkanu, zlasti v Bosni in Hercegovini ter ogorčenja nad tem, da Habsburška monarhija, Nemci in Madžari podpirajo Turke. Zato ni čudno, da se je skoraj vsako leto vsaj polovica vseh zaplemb časopisov na območju Deželnega sodišča v Ljubljani nanašala na številke *Slovenskega naroda*. Pri tem, ko so ječali pod jarmom zaplemb, so uredniki *Slovenskega naroda* poudarjali dvojna merila oziroma različne prakse med posameznimi državnimi odvetništvi v monarhiji: »Razloček mej Nemci in Slovenci je celo tolik, da je nemškim listom popolno svobodno napadati sans gene deželnega predsednika in sploh vsako oblast, ki se količkaj kaže pravično Slovencem, slovenski listi pa se zaplenjujejo, ako so tako smeli, da kritikujejo kakega obskurnega učitelja ali nezmožnega nemčurskega okrajnega šolskega svetnika ... vse to kar je na Dunaji, v Pragi, v Zagrebu, v Gradci in po drugih mestih dovoljeno, so za nas brumne želje in mi moramo čakati, da se gospodom od državnega pravdnštva zljubi po preteku 18 in celo 40 ur razpečatiti nam stavek.«²³

²² Prim. Hribar: *Spomini* I. del, str. 86–93.

²³ SI AS 307, Deželno sodišče, Kaz F1, tisk. zadeva 1–293. *Slovenski narod*, 25. 1. 1883, št. 20, navedeno besedilo je odlomek iz članka Ein Kommentar ist Ueberflussig, zaradi katerega je bil časopis seveda zaplenjen. Ugovor zoper razsodbo Deželnega sodišča z dne 30. januarja, ki ga je 12. februarja 1883 vložil predstojnik Narodne tiskarne Maks Armič, je bil zavržen, saj po mnenju sodnikov trditve v članku niso bile z nobenim konkretnim dejstvom dokazane, temveč je šlo za splošne ocene in obtožbe.

Slovenec je bil, kot je razvidno iz spodnje tabele, pod bistveno manjšim udarom kranjske justice. A ko ga je doletela trda roka konfiskacije, si jo je *Slovenec* večinoma »zaslužil« podobno kot *Slovenski narod* s preostriimi sodbami o vladajoči politiki in uradnikih. Večkrat, zlasti v sedemdesetih letih 19. stoletja, je bil časopis zaplenjen zaradi člankov, ki so obsojali brezversko šolo, ki ne vzgaja, temveč kviri mladino, medtem ko jo spodbuja brezverska država. Tu so bile tudi še zaplembe zaradi člankov, ki so jadikovali o tlačenju katoliške cerkve oziroma zaplembah cerkvenega premoženja itd. Izmed motivov za zaplembe velja omeniti še antisemitizem, saj se je *Slovenec* v posameznih primerih izkazal z opisovanjem Judov kot parazitov in vampirjev oziroma zaveznikov protislovenske nemško-nacionalne in italijanaške politike.²⁴

Število tiskovnih zadev, obravnavanih na Državnem tožilstvu in Deželnem sodišču v Ljubljani po posameznih letih

	Število vseh zadev	Zadeve zoper časnik <i>Slovenski narod</i>	Zadeve zoper časnik <i>Slovenec</i>	Zadeve po 300. členu kazenskega zakonika
1873	13	8	1	6
1874	15	5	8	8
1875	30	14	6	9 (+ 11 *)
1876	53	33	13	24 (+ 5 *)
1877	55	21	20	34 (+ 6 *)

* v kombinaciji z drugimi člani

Število tiskovnih zadev, obravnavanih na Državnem tožilstvu in Deželnem sodišču v Ljubljani po posameznih letih

	Število vseh zadev	Zadeve zoper časnik <i>Slovenski narod</i>	Zadeve zoper časnik <i>Slovenec</i>	Zadeve po 300. členu kazenskega zakonika
1882	34	20	1	22 (+ 1 *)
1883	31	14	8	21 (+ 2 *)
1884	30	17	3	22 (+ 4 *)
1885	20	10	5	15 (+ 1 *)
1886	24	13	1	16 (+ 1 *)
1887	23	18	2	8 (+ 2 *)
1888	38	21	6	7 (+ 9 *)
1889	32	15	3	9 (+ 2 *)

* v kombinaciji z drugimi člani

*

Ko pregledujemo tiskovne procese, lahko ugotovimo, da so v Ljubljani postopki na relaciji Državno tožilstvo – Deželno sodišče v sedemdesetih letih 19. stoletja potekali kot dobro naoljen stroj. Domala vse vloge, ki jih je poslalo državno tožilstvo, so bile samodejno potrjene s sodbo Deželnega sodišča v Ljubljani (kot tiskovnega sodišča). V osemdesetih letih 19. stoletja se je to nekoliko spremenilo in avtomatizem ni bil več samoumeven. Pokazale so se tudi zanimive razlike v sodni praksi v razdobju desetih let. Tako je bila npr. zple-

²⁴ SI AS 351 Državno tožilstvo v Ljubljani, zadeva 1–41 Press – Zaradi antisemitizma oziroma pregreška po 302. členu kazenskega zakonika zaplenjena številka *Slovenca* z dne 2. septembra 1875 Judje in Turki – »Judje in Turki so črvi v drevesu, ki preprečujejo rast, so kot ptice roparice in zveri [...] živijo od plena [...] so nemoralni [...]«; in SI AS 307, Deželno sodišče v Ljubljani, zadeva 1–305 zaradi članka Vampir zaplenjena številka *Slovenca* z dne 11. avgusta 1883 – »za zlato tele ti proda žid poštenje, dobro ime, da še več – lastnega očeta ... pred skoraj 19. stoletji križal je zavoljo denarja večno resnico – Jezusa Kristusa[.]«

njena številka *Slovenskega naroda* z dne 12. avgusta 1876 zaradi članka »Iz Zatične«, ker je po oceni državnega tožilstva in sodbi sodišča članek spodbujal k zaničevanju in sovraštvu do poštnega mojstra v Stični in njegovega šefa, poštnega nadkomisarja. V članku je namreč bil opisan primer, ko poštni uradnik ni želel stranki izdati potrdila o prejetju na slovenskem obrazcu, ampak se je nesramno vedel. Na pripombo, da drugi uradniki brez težav izdajajo potrdila na slovenskih obrazcih, je uradnik pripomnil, da so ti »pravi osli« in da ima od komisarja navodilo, da slovenske obrazce izdaja le ljudem, ki nemško ne znajo. Kdo zna oziroma ne zna nemško, je očitno uradnik kar sam presodil.²⁵ Podoben primer je dobil deset let kasneje drugačen epilog. *Slovenski narod* je 13. decembra 1886 v rubriki »Dopisi« objavil pritožbo iz Trsta, v kateri je bilo opisano, kako poštni uradniki na tržaški glavni pošti nočejo prodajati obrazcev (»spremnice«) s slovenskimi napisi in vsiljujejo nemško-italijanske. Pisec je poudarjal, da uradniki v primeru, če na nemško-italijanski obrazec stranka vpiše naslov po slovensko, pošiljko zavračajo. Hkrati je bilo poudarjeno, da takšno ravnanje poštne uslužbenecv žali zagotovljeno enakopravnost Slovencev, ki so v deželah »Primorje in Kranjsko« priznana narodnost ter da gre za teptanje ustavno in upravno zagotovljenih pravic. Vlogo državnega tožilstva o zaplembi časopisa zaradi objave zgoraj navedenega dopisa je Deželno sodišče na prvi stopnji potrdilo in kot običajno prepovedalo nadaljnje razpečevanje časopisa, odredilo uničenje zaplenjenih števil in tiskarskega stavka navedenega članka. Sodba je bila utemeljena s presojo, da članek z zmerjanjem c. kr. uradnikov, ki službujejo na pošti v Trstu, spodbuja k sovraštvu in zaničevanju posameznih državnih organov pri opravljanju njihovih dolžnosti. Že ob obravnavi zahteve državnega odvetništva so sodniki bili različnih mnenj oziroma so potrdili zaplembo s preglasovanjem 2:1. Potem ko je odgovorni urednik *Slovenskega naroda* Ivan Železnikar vložil ugovor zoper zaplembo, je prišlo do preobrata. Na tajnem posvetovanju se je sodnik Sajic izrekel za potrditev zaplembe, ker je po njegovem besedilo spodbujalo k sovraštvu in zaničevanju državnih uradnikov, medtem ko je bil sodnik Tschech proti, saj je menil, da je besedilo zmerno oziroma opisuje dejansko dogajanje in je le utemeljena kritika uradniške prakse ter zato ne odgovarja opredelitvi 300. člena kazenskega zakonika. Njegovemu mnenju se je pridružil tudi predsednik sodnega senata Kočevar – in zaplemba se je razveljavila. Državno tožilstvo je na to sodbo vložilo pritožbo, vendar Višje deželno sodišče v Gradcu (kot sodišče druge stopnje) pritožbi državnega tožilstva ni pritrnilo.²⁶ Podoben primer se je zgodil kmalu za tem. Državno tožilstvo je menilo, da je poročilo iz Celovca – ki je spodbujalo slovenske poslance, naj razmislijo o podpori vlade v primeru, da bo za krškega škofa potrjen nekdo, ki ne zna slovensko – uperjeno zoper cesarja. To je tožilec izpeljal iz tega, da je škofa potrjeval cesar, kar naj bi utemeljevalo kršitev 63. člena kazenskega zakonika (žalitev veličanstva). Deželno sodišče je zaplembo zavrnilo in žaljenja cesarja ni prepoznalo, enakega mnenja je bilo tudi višje sodišče v Gradcu, ki je ob pritožbi državnega tožilstva pritrnilo Deželnemu sodišču.²⁷ Podobnih primerov je bilo v osemdesetih letih 19. stoletja še nekaj, a seveda je bila velika večina vlog za zaplembo, ki jih je Deželnemu sodišču poslalo Državno tožilstvo, potrjenih. Vendar samoumevnosti potrjevanja zaplemb časopisov, ki je kraljevala v sedemdesetih let 19. stoletja, le ni bilo več.

Videti je, da se je opisano stanje glede tiskovnih deliktov obdržalo vse do začetka prve svetovne vojne, ko se je vrnila cenzura oziroma obveznost od-

²⁵ SI AS 351, Državno tožilstvo v Ljubljani, zadeva Press 1–91.

²⁶ SI AS 307, Deželno sodišče v Ljubljani, zadeva 1–398.

²⁷ SI AS 307, Deželno sodišče v Ljubljani, zadeva 1–399. Slovenski narod, 14. 12. 1886 – članek Iz Celovca 12. decembra.

dajanja dolžnostnih izvodov pred začetkom raznašanja tiskovine, čemur se je pridružila tudi prepoved vseh tiskovin, izvirajočih iz sovražnih držav.²⁸

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

- SI AS 307, Deželno sodišče v Ljubljani, Kaz F1, tisk
- SI AS 351, Državno tožilstvo v Ljubljani, tiskovne zadeve

TISKANI VIRI

Kazenski zakon o hudodelstvih, pregreških in prestopkih z dne 27. maja 1852. V: *Zbirka avstrijskih zakonov v slovenskem jeziku*. Ljubljana: Društvo Pravniki, 1889.

Tiskovni zakon z dne 17. decembra 1862. V: *Zbirka avstrijskih zakonov v slovenskem jeziku*. Ljubljana: Društvo Pravniki, 1889.

Zakon z dne 17. decembra 1862. V: *Zbirka avstrijskih zakonov v slovenskem jeziku*. Ljubljana: Društvo Pravniki, 1889.

LITERATURA

Cvirn, Janez: Naj se vrne cenzura, ljubša bi nam bila. V: *Cenzurirano – zgodovina cenzure na Slovenskem od 19. stoletja do danes* (ur. Mateja Režek). Ljubljana: Nova revija, 2010.

Dr. F.: Nekoliko o objektivnem postopanju v tiskovnih rečeh. V: *Slovenski pravnik* 6 (1890), št. 8, str. 225–228.

Dr. F.: Nekoliko o objektivnem postopanju v tiskovnih rečeh. V: *Slovenski pravnik* 6 (1890), št. 9, str. 257–260.

Hribar, Ivan: *Spomini* I. del. Ljubljana, 1928.

Jambreč, Peter: Enakost orožij v kontradiktornem postopku. <https://e-kurs.si/komentar/enakost-orozij-v-kontradiktornem-postopku> (dostop: 19. 10. 2021).

Melik, Jelka: *Kazensko sodstvo na Slovenskem 1919–1929: s posebnim ozirom na arhivsko gradivo Deželnega sodišča v Ljubljani*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1994.

Olechowski, Thomas: *Die Entwicklung des Pressegesetzes in Österreich bis 1918. Ein Beitrag zur österreichischen Medienrechtsgeschichte*, Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2004.

SUMMARY

PRESS CASES ON THE TERRITORY OF THE REGIONAL COURT IN LJUBLJANA (AS A PRESS COURT) FROM 1873 TO 1889

Archives of the State Prosecutor's Office in Ljubljana and the Regional Court in Ljubljana, kept at the Archives of the Republic of Slovenia, contain also press cases dating from the year 1873 till the end of the monarchy, which are,

²⁸ Olechowski: *Die Entwicklung des Pressegesetzes in Österreich bis 1918*, str. 511–512.

due to the fact that judiciary authorities were almost always in the service of the government, especially telling. Since press cases actually defended the government politics and its officials from newspaper criticism, the preserved files allow us to find out where was the breaking point of the government's sensitivity to criticism or the nature of information the newspaper readers should not see or know. The archives, described in brief in the article, offer an additional perspective of political events in the era of the final formation of the Slovene nation. The article emphasizes legal foundations for the execution of newspaper confiscations and some concrete characteristics of their execution. It also presents some statistical data.